

به نام خدا

روانشناسی تربیتی و رشد ذهنی

مؤلفان :

فاطمه شجاعی

آمنه ردائی

پروین بهرامی

فاطمه سالاری علی آبادی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

عنوان و نام پدیدآور: روان‌شناسی تربیتی و رشد ذهنی / مولفان فاطمه شجاعی... [و دیگران].
مشخصات نشر: ارسطو (سامانه اطلاع‌رسانی چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری: ۱۸۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۴۵۲-۲

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: مولفان فاطمه شجاعی، آمنه ردائی، پروین بهرامی، فاطمه سالاری‌علی‌آبادی.

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۷۸ - ۱۸۲.

Educational psychology

موضوع: روان‌شناسی تربیتی

Mental discipline

پرورش ذهن

شناسه افزوده: شجاعی، فاطمه، ۱۳۶۴-

رده بندی کنگره: LB1۰۵۱

رده بندی دیویی: ۳۷۰/۱۵

شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۳۰۷۷۳

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: روان‌شناسی تربیتی و رشد ذهنی

مولفان: فاطمه شجاعی - آمنه ردائی - پروین بهرامی - فاطمه سالاری‌علی‌آبادی

ناشر: ارسطو (سامانه اطلاع‌رسانی چاپ و نشر ایران)

صفحه‌آرایی، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲

چاپ: زبرجد

قیمت: ۱۴۶۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۴۵۲-۲

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱	تفکر معلم در کلاس
۱۲	نظریه های یادگیری
۱۲	مهمترین نظریه های یادگیری
۱۲	نظریه یادگیری رفتارگرایی
۱۳	الف. نظریه شرطی سازی کلاسیک
۱۳	ب. نظریه کوشش و خطا
۱۴	نظریه رفتارگرایی واتسون
۱۴	ج. نظریه شرطی سازی کنش گر
۱۵	مکانیزم های نظریه یادگیری رفتارگرایی
۱۶	کاربردهای نظریه یادگیری رفتارگرایی در آموزش و پرورش
۱۷	۲- نظریه یادگیری شناخت گرایی
۱۸	یادگیری از منظر رویکرد شناخت گرایی
۱۹	الف. نظریه یادگیری گشتالت
۲۰	ب. نظریه یادگیری معنی دار کلامی
۲۱	ج (نظریه آموزشی برونر
۲۲	د. نظریه اجتماعی - شناختی
۲۳	ه. نظریه خبرپردازی یادگیری
۲۴	یادگیری از منظر رویکرد ساخت گرایی
۲۵	شرایط یادگیری از نظر پیروان نظریه ساختن گرایی

- ۲۶..... کاربرد آموزشی نظریه های سازنده گرایی
- ۲۶..... استفاده از نکات لازم در کمک به یادگیرندگان:
- ۲۷..... محیط آموزشی سازنده گرا
- ۲۷..... معلم سازنده گرا
- ۲۹..... نظریه ارتباط گرایی
- ۲۹..... یادگیری در نظریه ارتباط گرایی
- ۳۰..... اصول نظریه یادگیری ارتباط گرایی
- ۳۱..... عوامل موثر در یادگیری
- ۳۴..... تفاوت بین تدریس و یادگیری
- ۳۵..... راهبردهای مطالعه و یادگیری
- ۳۶..... راهبردهای یادگیری
- ۳۶..... انواع راهبردهای یادگیری
- ۳۶..... راهبردهای شناختی
- ۳۸..... این راهبرد هم به دو دسته تقسیم شده است.
- ۳۹..... راهبردهای فرا شناختی
- ۳۹..... راهبردهای فراشناختی شامل سه راهبرد زیر می شود:
- ۳۹..... تمایز راهبردهای شناختی و فراشناختی
- ۴۰..... رشد و پرورش مهارتهای شناختی و فراشناخت
- ۴۱..... راهبردهایی را برای پرورش فراشناخت دانش آموزان
- ۴۲..... ضرورت آموزش راهبردهای فراشناختی
- ۴۳..... رشد فراشناخت در دانش آموزان

۴۴ انگیزش در یادگیری
۴۵ رویکردهای مختلف انگیزشی
۴۵ رویکرد رفتاری
۴۶ رویکرد ساختی
۴۷ رویکرد انسان گرایی (پدیدار شناختی)
۴۸ فرایندها یا نیازهای مربوط به خودشکوفایی
۴۹ ویژگیهای افراد خود شکوفا
۴۹ *هممدلی نسبت به دیگران
۵۰ رویکرد انتظار ضرب در ارزش
۵۰ نظریه ی انگیزش پیشرفت
۵۱ نظریه ی انگیزشی نسبت دادن
۵۲ حل مسئله
۵۳ مراحل فرآیند حل مسئله
۵۳ ۱-شناسایی و تعریف دقیق مشکل
۵۴ ۲-کشف راه‌حل‌های مختلف
۵۴ ۳-انتخاب بهترین راه‌حل
۵۴ ۴-بازنگری
۵۴ موارد تضعیف کننده مهارت حل مسئله در دانش‌آموزان
۵۵ • ترس
۵۵ • خستگی ذهنی و جسمی
۵۵ • عجله بیش از حد

- تعصب داشتن بر روی انتخاب اول ۵۵
- توجه بیش از حد به موانع اجرای راه حل ۵۶
- سوگیری اسنادی ۵۶
- کاربرد آموزشی نظریه ی انگیزشی نسبت دادن ۵۸
- فنون ایجاد انگیزش در یادگیرندگان ۵۸
- نظریه های خودتنظیمی ۶۳
- نظریه های کنشگر ۶۴
- پدیدار شناسان و خودتنظیمی ۶۵
- دیدگاه های پردازش اطلاعات درباره ی یادگیری خودتنظیم ۶۵
- نظریه اراده گرایان ۶۶
- تقسیم بندی مبتنی بر نظریه ویگوتسکی ۶۶
- نظریه شناختی- اجتماعی ۶۸
- سیری و سیگ ۷۰
- انواع هدفهای آموزشی ۷۱
- ۱- هدف های غائی یا آرمانی ۷۱
- ۲- مقاصد آموزشی ۷۱
- ۳- هدف کلی ۷۱
- ۴- هدف های جزئی ۷۲
- ۵- اهداف رفتاری و عملکردی ۷۲
- حیطه شناختی ۷۳
- ابعاد حیطه شناختی در طبقه بندی جدید عبارتند از: ۷۶

- بعد شناختی: ۷۷
- هدف های حیطه عاطفی ۷۷
- حیطه مهارتی یا روانی - حرکتی ۷۹
- عادی شدن عمل ۸۱
- طراحی آموزشی ۸۲
- طراحی آموزشی و طرح درس ۸۳
- ملاک های ارزیابی طرح درس ۸۳
- نمای کلی از طراحی آموزشی ۸۴
- طراحی آموزشی یادگیرنده - محور بر اساس رویکرد سازنده گرایی ۸۵
- مراحل طراحی آموزشی معلم - محور: الگوی عمومی آموزشی ۸۶
- آماده ساختن دانش آموزان برای آغاز کردن یادگیری ۸۷
- فعالیت های دو هفته آغازین مدرسه ۹۱
- ۱- مشاهدات ۹۱
- ۲- تمرین های ساختارمند ۹۲
- ۳- پیش آزمون ها و سنجش آغازین ۹۳
- انتظارات معلم ۹۴
- معیارهای سنجش آغازین کیفی ۹۴
- ایجاد ارتباط و انگیزه سازی ۹۶
- تعیین روش تدریس ۹۶
- مبانی نظری روش تدریس ۹۷
- تقسیم بندی کلی الگوهای تدریس ۹۷

- ۹۸.....مدل کلاسی و گروه آموزشی
- ۹۸.....رسانه آموزشی ویژه
- ۹۹.....وسایل معیاری
- ۹۹.....تسهیل کننده
- ۹۹.....جمع بندی درس
- ۱۰۰.....روشهای تغییر و اصلاح رفتار در دانش آموزان
- ۱۰۰.....روش های تغییر رفتار
- ۱۰۱.....انواع تقویت کننده های مثبت:
- ۱۰۲.....تقویت منفی به دو شکل موجب افزایش رفتار می گردد.
- ۱۰۳.....روشهای ایجاد رفتارهای مطلوب تازه
- ۱۰۴.....روش های نگهداری رفتارهای مطلوب
- ۱۰۵.....روش های کاهش رفتارهای نا مطلوب
- ۱۰۶.....الف - روشهای مثبت کاهش رفتار
- ۱۰۶.....ب- روش های منفی کاهش رفتار
- ۱۰۸.....فعالیت‌های تکمیلی (تعیین تکلیف)
- ۱۰۸.....انواع تکالیف از نظر شیوه ارائه به دانش آموزان
- ۱۰۹.....سنجش و اندازه گیری
- ۱۰۹.....تعریف آزمون
- ۱۰۹.....انواع آزمون ها
- ۱۱۰.....اندازه گیری
- ۱۱۰.....تعریف آزمودن

- تفاوت سنجش، انداره گیری، ارزشیابی ۱۱۰
- طراحی سنجش یادگیری (جدول مشخصات) ۱۱۱
- انواع ارزشیابی ها در آموزش و پرورش ۱۱۱
- ارزشیابی تکوینی ۱۱۲
- ارزشیابی تشخیصی ۱۱۳
- ارزشیابی تراکمی ۱۱۳
- هدف ارزشیابی تراکمی ۱۱۳
- شیوه‌های نوین ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در آموزش و پرورش ۱۱۳
- انواع آزمون های پیشرفت تحصیلی ۱۱۶
- محاسن و معایب آزمونهای تشریحی ۱۱۸
- قواعد تهیه سئوالات تشریحی ۱۱۸
- قواعد تصحیح سئوالهای تشریحی ۱۱۹
- آزمون های کوتاه پاسخ ۱۲۰
- محاسن و معایب آزمونهای کوتاه پاسخ ۱۲۰
- آزمون های عینی ۱۲۱
- وجه تمایز آزمونهای عینی و ذهنی : ۱۲۱
- آزمون های صحیح - غلط ۱۲۲
- محاسن ۱۲۲
- معایب ۱۲۲
- قواعد تهیه سوال های صحیح - غلط ۱۲۲
- آزمونهای جور کردنی ۱۲۳

- قواعد تهیه سئوالهای جور کردنی ۱۲۴
- آزمون های چند گزینه ای ۱۲۴
- ویژگیهای سئوالهای چند گزینه ای ۱۲۵
- محاسن استفاده از آزمونهای چند گزینه ای ۱۲۵
- معایب ۱۲۶
- نمره گذاری ۱۲۶
- هدفهای نمره گذاری ۱۲۷
- تاثیر بازخورد یا آگاهی معلم از نتایج در یادگیری دانش آموزان ۱۲۷
- منابع ۱۲۹

تفکر معلم در کلاس

اغلب معلمان در آموزش کودکانی که با سبک تفکر و یادگیری خودشان سازگاری دارند، عالی هستند. گویی این کودکان، دانش آموز مطلوب آنها هستند. مطابق تحقیقات، معلمان تعداد دانشجویانی که با سبک آنها سازگاری دارند را بیشتر از مقدار واقعی برآورد می کنند. این که فکر می کنیم سایر افراد نیز مشابه ما فکر می کنند، حتی بیشتر از آن چیزی که در واقعیت وجود دارد، طبیعی است. این موضوع زمانی مسئله ساز می شود که تفاوت بین سبک تفکر معلم و دانش آموز به عنوان عدم توانایی دانش آموز ادراک شود. هرچه دانش آموزان از نظر معیارهای فرهنگی، اعتقادی و اقتصادی- اجتماعی با معلم تفاوت بیشتری داشته باشند، سبک فکری آنها نیز تفاوت بیشتری خواهد داشت. بنابراین احتمال بالاتری وجود دارد که چنین دانش آموزانی بیشتر تحقیر شده و به نظر تنبل تر برسند. برعکس، دانش آموزانی که نمرات بالاتری گرفته و آزمون های بهتری داده اند، دارای سبک تفکری نزدیکتر به معلم خود هستند. بنابراین معلمان باید توجه ویژه ای داشته باشند که دانش آموزان را صرفاً به دلیل عدم تشابه سبک تفکر، دست کم نگیرند. هرچقدر تنوع روش های تدریس معلم افزوده شود و سبک های تفکر مختلف دانش آموزان را در آموزش و آزمون پوشش دهد، به زودی با پدیده ای جالب مواجه می شود؛ فراگیران فعال تر و باهوش تری در کلاس خود مشاهده می کند. در واقع این دانش آموزان قبلاً هم در کلاس بودند، اما منتظر بودند که کشف شده و ارج نهاده شوند. منتظر یادگیری به سبک خود بودند.

نظریه های یادگیری

نظریه به معنای وسیع عبارتست از تعبیر و تفسیر حوزه ای از شناخت. در نتیجه براساس این تعریف، نظریه های یادگیری اصول کلیت یافته ای هستند در زمینه یادگیری و شرایط آن. یعنی نظریه های یادگیری در واقع تحلیل کننده شرایط یادگیری است.

مهمترین نظریه های یادگیری

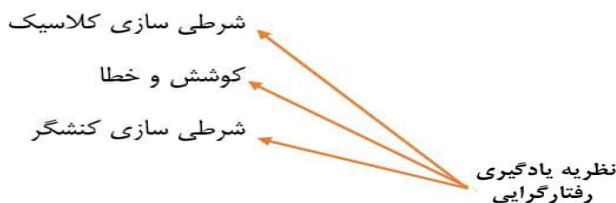
۱- نظریه یادگیری رفتارگرایی

۲- نظریه یادگیری شناخت گرایی

۳- نظریه یادگیری ساخت گرایی

نظریه یادگیری رفتارگرایی

هما نظور که از نام این نظریه برمی آید، تاکید اصلی بر رفتار قابل مشاهده است. این نظریه، ذهن را به عنوان یک "جعبه سیاه" در نظر می گیرد که در آن پاسخها به یک محرک خارجی با نادیده گرفتن فرآیندهای تفکر که در ذهن رخ می دهد، می تواند به طور کمی مشاهده شود.

این نظریه بر مبنای مفهومی است که یادگیری یک عملکرد تغییر در رفتار آشکار است که نتیجه پاسخ فردی به یک محرک یا رویداد (مانند حل یک مسئله ریاضیات) است.

این نظریه بر تأثیر شرطی سازی مانند شرطی سازی کنشگر تاکید دارد که در آن تقویت یک رفتار محرک-پاسخ، فرد را برای پاسخ دهی شرطی می کند. تقویت، هر چیزی است

که سبب ایجاد پاسخ مطلوب می‌شود. به عنوان مثال، تحسین، پاداش یا نمره خوب. این نظریه بر یک الگوی رفتاری جدید متمرکز است که تا زمان خودکار شدن، تکرار می‌شود.

الف. نظریه شرطی‌سازی کلاسیک

این نظریه حاصل پژوهش‌های دانشمندی روسی ایوان پتروویچ پاولف است. کشف مهم پاولف، این بود که بازتاب‌های طبیعی یا نخستین جاندار را می‌توان به کمک شرطی‌سازی، گسترش داد. بازتاب، به رابطه ساده بین یک پاسخ و محرکی که از طریق تاثیرگذاری بر یکی از اعضای حسی آن، پاسخ را تولید می‌کند، گفته می‌شود. طبق آزمایش‌های پاولف، برای شرطی‌کردن حیوان آزمایشی (سگ)، مراحل زیر انجام می‌گیرد، محرکی مانند غذا، به حیوان ارائه می‌شود. این محرک، یک واکنش طبیعی و خودکار (ترشح بزاق) در ارگانسیم، ایجاد می‌کند. به محرکی که این واکنش طبیعی را ایجاد می‌کند، محرک غیرشرطی گفته می‌شود. واکنش طبیعی و خودکار ارگانسیم به محرک غیرشرطی، پاسخ غیرشرطی نام دارد. یک محرک خنثی مانند صدای زنگ قبل از محرک غیرشرطی، به ارگانسیم ارائه می‌شود. این محرک خنثی، پیش از شرطی‌شدن، هیچ‌گونه پاسخی در ارگانسیم، ایجاد نمی‌کند. پس از چند بار همراه شدن محرک غیرشرطی (محرک طبیعی) با محرک خنثی که در آن همواره محرک خنثی پیش از محرک طبیعی می‌آید، محرک خنثی به تنهایی موجب ترشح بزاق می‌شود. حال گفته می‌شود که ارگانسیم، شرطی شده است. یعنی در حضور محرک خنثی (صدای زنگ)، که اکنون دیگر نیست و محرک شرطی نام دارد، با ترشح بزاق پاسخ می‌دهد. پاسخ ترشح بزاق حیوان به محرک شرطی را پاسخ شرطی می‌نامند.

ب. نظریه کوشش و خطا

یکی از نظریه‌پردازان رفتاری، ادوارد لی ثرندایک است. او معتقد بود که مشخص‌ترین یادگیری در انسان‌ها و حیوان‌های دیگر، یادگیری از راه کوشش و خطاست که وی بعدها آن را یادگیری از طریق "گزینه‌ش و پیوند" نامید. به بیان دیگر، عکس‌العمل یا پاسخ موجود زنده در مقابل محرک، ناشی از برقراری ارتباطات عصبی در درون اوست،

به طوری که در طول یادگیری، به تدریج پاسخ‌های نادرست کم می‌شود و به جای آن پاسخ‌های درست که موجود را به هدف می‌رساند، ظاهر می‌شود و در ادامه کار به یادگیری منجر می‌گردد. یادگیری در نظریه ثرندایک به صورت گزینش یا انتخاب یک پاسخ، از میان مجموعه‌ی پاسخ‌های موجود ارگانسیم و پیوند دادن آن پاسخ به موقعیت محرک، توصیف می‌شود. به همین سبب، به روش یادگیری ثرندایک، یادگیری از راه کوشش و خطا نام داده‌اند.

نظریه رفتارگرایی واتسون

واتسون، پیشرو نظریه رفتارگرایی است. وی به نظریه بازتابی پاولف علاقه فراوان داشت اما رفتارگرایی را نه تنها به یک رشته فرایندهای بازتابی، بلکه به یادگیری و ویژگی‌های شخصیتی گسترش داد. واتسون پژوهش‌های خود را به جنبه‌های مشهود زندگی اختصاص داد تا بتواند رفتار را به نحوی آشکار، بررسی و ارزیابی کند. به اعتقاد واتسون، روان‌شناسی برای این که به صورت علم درآید، به موضوعی نیاز دارد که به گونه‌ای با ثبات قابل اندازه‌گیری باشد و آن موضوع رفتار است.

واتسون یادگیری را بر اساس نظریه و نظام پاولف توصیف می‌کرد که محرکی بر اثر همراه شدن با محرک دیگر در نتیجه تکرار، آن پاسخ را به خود اختصاص می‌دهد. به عبارت دیگر محرک طبیعی یا محرک غیرشرطی که پاسخ طبیعی را به دنبال دارد، در اثر همراهی با محرک شرطی و در نتیجه تکرار باعث بروز همان پاسخ خواهد شد.

ج. نظریه شرطی‌سازی کنش‌گر

یکی دیگر از رفتارگرایان به نام بی.اف اسکینر بود که نشان داد رفتارهای شرطی و بازتابی، فقط بخش کوچکی از رفتارهای آدمی است. کار اسکینر نیز همانند ثرندایک بر رابطه بین رفتار و نتایج آن مبتنی است. او می‌گوید اگر نتایج رضایت بخشی به دنبال یک رفتار بیاید، آن رفتار امکان بروز بیشتری می‌یابد و اگر آن نتایج رضایت بخش نباشد، رفتار مربوط به آن بروز پیدا نمی‌کند. همین نتایج رضایت بخش و غیر رضایت

بخش است که شرطی شدن عامل یا کنش‌گر، نامیده می‌شود. نام دیگر رفتار کنش‌گر، رفتار فعال است؛ زیرا برخلاف رفتار پاسخ‌گر، ارگانیزم در انجام این‌گونه رفتار، فعال است و بر روی محیط، عمل یا کنش می‌کند. از این‌رو، اسکینر به آن نام کنش‌گر نهاده است.

نظریه شرطی شدن عامل به وسیله اسکینر در اواخر نیمه اول قرن بیستم مطرح گردید. اعتقاد او بر این بود که روان‌شناسی باید علم رفتار مشهود باشد و وی یادگیری را به صورت تغییر در احتمال وقوع رفتار تلقی می‌کرد که در بیشتر موارد این تغییر در نتیجه شرطی شدن عامل، پدید می‌آمد.

شرطی شدن عامل به آن گونه آموختنی‌هایی اطلاق می‌شود که احتمال وقوع پاسخ آنها بیشتر باشد. منظور از عامل یک رشته رفتاری است که موجود زنده درباره امری انجام می‌دهد. نظر اسکینر در رابطه با شرطی شدن عامل بر این است که رفتار باید پیش از محرک یا تقویت‌کننده قرار گیرد، نه پس از آن. زیرا بر اثر رفتار است که پاداش حاصل می‌شود. تقویت عامل، در بهبود و پیشرفت رفتار مؤثر است. از این راه یک رشته حرکاتی انجام می‌شود که بر اثر تقویت عامل، احتمال تکرار این حرکات افزایش می‌یابد. رویکرد رفتارگرایی برای مدت پنج دهه عرصه تعلیم و تربیت را تحت تأثیر قرار داد. توجه به رفتار بیرونی به پیدایش روش‌های خاصی در مدیریت کلاس، یادگیری و یاددهی، سنجش و ارزشیابی، برنامه‌درسی و شیوه نگاه به دانش‌آموز و معلم منجر شد.

مکانیزم‌های نظریه یادگیری رفتارگرایی

تقویت مثبت یا پاداش در نظریه یادگیری رفتارگرایی: پاسخ‌هایی که پاداش داده می‌شوند احتمالاً تکرار می‌شوند. به عنوان مثال، نمرات خوب، مطالعه دقیق را تقویت می‌کنند.

تقویت منفی در نظریه یادگیری رفتارگرایی: پاسخ‌هایی که از موقعیت‌های دردناک و نامطلوب اجتناب می‌کنند، احتمالاً تکرار می‌شوند.